

-wersja elektroniczna publikacji-

Ukraina

po Rewolucji Godności

Prawa człowieka – tożsamość narodowa

Redakcja

Tomasz Lachowski

Vitalii Mazurenko

Łódź-Olsztyn 2017

Recenzja:

prof. dr hab. **Piotr Daranowski**, Uniwersytet Łódzki

dr **Olesya Radyshevska**, Kijowski Uniwersytet Narodowy im. Tarasa Szewczenki (Ukraina)

Redakcja:

dr **Tomasz Lachowski**, Katedra Prawa Międzynarodowego i Stosunków Międzynarodowych, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Łódzki

mgr **Vitalii Mazurenko**, Katedra Praw Człowieka, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Redakcja techniczna: Kamil Sygidus

Opracowanie graficzne i typograficzne: Bookmarked Publishing & Editing

Projekt okładki: Bookmarked Publishing & Editing

Grafika na okładce: Kamil Sygidus

Wydawca: Bookmarked Publishing & Editing

Skład i łamanie: Bookmarked Publishing & Editing

Druk: Zakład Poligraficzny Spręcograf s.c.

Ukraina po Rewolucji Godności. Prawa człowieka – tożsamość narodowa, Uniwersytet Łódzki, Bookmarked Publishing & Editing, Łódź-Olsztyn 2017, 262 s.

Publikacja powstała dzięki wsparciu:

- Uniwersytetu Łódzkiego
- Odeskiego Uniwersytetu Narodowego im. Ilji Miecznikowa
- Konsulatu Honorowego Ukrainy w Łodzi
- Regionalnego Ośrodka Debaty Międzynarodowej w Łodzi
- Portalu „Obserwator Międzynarodowy”
- Portalu polsko-ukraińskiego „PolUkr.net”
- Portalu „Infor.pl”

Wszelkie prawa zastrzeżone

Odpowiedzialność za treść artykułów ponoszą autorzy

Publikacja wyraża jedynie poglądy autorów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej w Łodzi 2017-2018

Zadanie publiczne współfinansowane przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej

ISBN 978-83-947862-4-3 [wersja elektroniczna]

ISBN 978-83-947862-3-6 [wersja papierowa]

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA	5
ПЕРЕДМОВА	9
CZĘŚĆ I: ROZLICZENIA PRZESZŁOŚCI – KONFLIKT ZBROJNY – SEPARATYZM	13
Tomasz Lachowski <i>Od rozrachunków z przeszłością do konfliktu zbrojnego na Donbasie. Sprawiedliwość okresu przejściowego na Ukrainie po Rewolucji Godności</i>	15
Antonina Kozyrka <i>Dekomunizacja na Ukrainie: problemy i wyzwania w kontekście praw człowieka i standardów demokracji</i>	27
Жанна Балабанюк <i>Моделі та механізми переходу від воєнного до пост-воєнного періоду в Україні</i>	37
Mateusz Piątkowski <i>Status pilotów i załogi wojskowego statku powietrznego w świetle międzynarodowego prawa humanitarnego i konfliktu zbrojnego na Donbasie – kasus Nadii Sawczenko</i>	43
Magdalena Lachowicz <i>Społeczno-polityczna sytuacja a problem separatyizmu na Zakarpaciu po Rewolucji Godności</i>	53
CZĘŚĆ II: PROBLEMY I WYZWANIA WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI NA UKRAINIE PO REWOLUCJI GODNOŚCI	63
Michał Jabłoński, Tetiana Yuschenko <i>The Competition for the Positions of Judges of the New Supreme Court of Ukraine: an Example of Adjustment of the System of Judiciary to EU standards or Inspiration for Other Countries? – Case Study</i>	65
Roman Marusenko <i>European Court of Human Rights Practice as a Marker of Efficacy of Human Rights Protection in Ukraine</i>	77
Bartosz Soloch <i>Pluralizm konstytucyjny i dialog międzysądowy: instytucja izolacji postpenalnej w orzecznictwie Federalnego Sądu Konstytucyjnego Niemiec, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i polskiego Trybunału Konstytucyjnego</i>	83
Nadiia Nevidoma <i>Meaning of Criminal Offence Concept in the European Court of Human Rights Practice</i>	93
CZĘŚĆ III: IMPLEMENTACJA EUROPEJSKICH STANDARDÓW DO PRAWA WEWNĘTRZNEGO UKRAINY	101
Олексій Проневич <i>Імплементация європейських правових стандартів захисту прав людини в поліцейське законодавство України: стан і проблеми</i>	103
Анжела Левенець <i>Міжнародно-правові стандарти захисту прав мігрантів та їх імплементація в Україні</i>	109
Олена Левчишина <i>Дерегуляція та публічна адміністрація: європейська матриця для України</i>	115
Sebastian Czechowicz <i>Gwarancje sprawiedliwego procesu sądowego i poszanowania prawa do sądu w kontekście integracji Ukrainy z Unią Europejską</i>	121

Oleksandr Yavtushenko	
<i>The Principle of Legal Certainty in the European Judicial Practice</i>	127
Mariia Diachuk	
<i>Zasada równości płci w kontekście europejskiej integracji Ukrainy</i>	131
CZĘŚĆ IV: POZIOM OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA NA UKRAINIE – WYBRANE ASPEKTY	137
Віталій Мазуренко	
<i>Нормативне джерело походження та підстави захисту прав людини в Україні</i>	139
Людмила Токарчук	
<i>Дотримання прав та інтересів дитини у зв'язку з тимчасовою окупацією частини території України та проведенням антитерористичної операції</i>	147
Тетяна Степанова	
<i>Вдосконалення господарського процесуального законодавства України у векторі європейської інтеграції</i>	157
Андрій Смітюх	
<i>Товариство з обмеженою відповідальністю: порівняльно-правове дослідження права виходу учасника з товариства за законодавством України та добровільного або спеціального анулювання частки учасника за законодавством Польщі</i>	165
Олена Толкаченко	
<i>Право на сприятливе навколишнє середовище в законодавстві України та інших держав</i>	175
Олена Нарожна	
<i>Проблемні питання призначення експертизи при розслідуванні незаконного проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини</i>	183
CZĘŚĆ V: DIALOG MIĘDZYKRAJOWY W REGIONIE EUROPY ŚRODKOWO- WSCHODNIEJ A TOŻSAMOŚĆ NARODOWA UKRAINY	191
Mariia Protsyuk	
<i>Dyplomacja publiczna Ukrainy po Rewolucji Godności: tworzenie czy restart?</i>	193
Павло Лодин	
<i>Проблема прав людини і національних меншин в українсько-польських відносинах крізь призму поглядів Богдана Осадчука</i>	203
Marcin Kamassa	
<i>Przemysł kosmiczny jako przestrzeń pogłębiania polsko-ukraińskiej współpracy i integracji</i>	211
Konrad Kusiak	
<i>Pamięć historyczna jako istotny element tożsamości narodowej. Analiza tendencji i zmian w polityce historycznej prezydentów Ukrainy</i>	219
Zuzanna Samson	
<i>Kultura ukraińska na tle pozostałych kultur europejskich</i>	227
CZĘŚĆ VI: PROBLEMY ŚRODOWISKA BEZPIECZEŃSTWA REGIONU EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ	237
Oktawia Ewa Braniewicz	
<i>Ukraińska polityka bezpieczeństwa - priorytety, wyzwania i zagrożenia</i>	239
Malwina Hopej	
<i>Geopolityczne determinanty współpracy Europy z Ukrainą</i>	247
Agnieszka Miarka	
<i>Stosunki moldawsko-ukraińskie w drugiej dekadzie XXI wieku</i>	253

Geopolityczne determinanty współpracy Europy z Ukrainą

Geopolitical Determinants of a Cooperation Between Europe and Ukraine

Summary. *The article describes the determinants of cooperation of Europe as defined by The European Union and Ukraine on the basis of selected German, Anglo-Saxon and Ukrainian School of Geopolitics, as secondary regional powers. The article presents geopolitics frameworks and advantages as a result of European orientation of Kyiv manifest in strong position of Union as Great Power in three power sectors: political, economic, soft and hinder influence of Russia – the main adversary in this region.*

Keywords: *geopolitics, Ukraine, European Union, cooperation*

Arena stosunków międzynarodowych będąca współcześnie systemem jedno-wielobiegunowym^[2], to „osobliwa hybryda uni-multipolarnego systemu z jednym supermocarstwem i kilkoma znaczącymi, ważnymi potęgami”^[3], gdzie główne role odgrywają nie tylko państwa, ale i inni uczestnicy, wśród których należy wymienić przede wszystkim korporacje transnarodowe, organizacje międzynarodowe i bloki gospodarcze. Naczelnymi aktorzy hierarchizowani są pod względem potencjału na trzy kategorie potęg: lokalne, regionalne, ponadregionalne, mimo to Samuel Huntington zalicza Ukrainę do grona drugorzędnych regionalnych potęg^[4]. Ukraina jest przykładem państwa, którego znaczenie nie wynika z umiejętności przełożenia zgromadzonego potencjału czy posiadanych ambicji (woli narodu) na pełnione role międzynarodowe, lecz z ważnego położenia geograficznego i wpływu potencjalnej niestabilności na zachowania geostrategiczne w regionie.

Artykuł przedstawia geopolityczne podstawy, umocowania, korzyści ze współpracy Europy z Ukrainą, przy czym Europa, z perspektywy której będzie analizowany temat, jest rozumiana na trzy zbieżne sposoby: (I) jako przeciwwaga dla potęgi Federacji Rosyjskiej, (II) przedstawiciel cywilizacji zachodniej w rozumieniu klasyfikacji zaproponowanej przez S. Huntingtona oraz (III) współczesne ucieleśnienie tej idei: Unii Europejskiej. W interesie Unii, podobnie jak każdego gracza geopolitycznego jest: powiększanie potencjału posiadanej potęgi – w oparciu o zasoby strefy wewnętrznej, rozszerzanie stref wpływów na arenie zewnętrznej (płaszczyzny lokalne, regionalne, ponadregionalne) przy jednoczesnym zapewnieniu bezpieczeństwa rozumianego jako stan braku zagrożenia. Ukraina z kolei jest ważnym elementem regionalnej geopolitycznej układanki, o czym świadczy chociażby aktywność na arenie europejskiej i czarnomorskiej w formie Partnerstwa Wschodniego lub Forum Morza Czarnego na rzecz Partnerstwa i Dialogu, mającym podstawy do powołania własnej organizacji skupiającej państwa regionu.

^[1] mgr Malwina Hopej, Uniwersytet Wrocławski, malwina.hopej@uwr.edu.pl.

^[2] J. Czaputowicz, *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Warszawa 2007, s. 189.

^[3] S.P. Huntington, *The Lonely Superpower*, „Foreign Affairs” 1999, t. 78, nr 2, s. 36.

^[4] Drugorzędne regionalne potęgi (*secondary regional powers*) to państwa, których kurs obranych polityk często stoi w opozycji do interesów regionalnych potęg, przez co równoważą ich aspiracje i kierują uwagę na sprawy obszaru, co czyni ich ważnymi elementami geopolitycznej układanki. S. Huntington zalicza do tej grupy: Republikę Argentynską, Królestwo Arabii Saudyjskiej, Ukrainę, Islamską Republikę Pakistanu, Republikę Korei, Japonię, Wielką Brytanię. S.P. Huntington, dz. cyt., s. 36.

Artykuł składa się z trzech zasadniczych części. Pierwsza przedstawia Ukrainę w kategorii gracza geopolitycznego; druga część zawiera przesłanki współpracy Europy z Kijowem oraz główne geopolityczne przeszkody w zacieśnieniu relacji z Unią. W ostatniej części znalazł się zarys idei geopolityków ukraińskich optujących za niezależnością Kijowa na arenie międzynarodowej, sprowadzającej się do budowy organizacji niezwiązanej z Unią Europejską i Rosją.

Geopolityczna charakterystyka państwa ukraińskiego

Ukraina to państwo liczące 603 550 km² (47. pozycja na świecie), 44 mln obywateli (32. miejsce), a dwiema najliczniejszymi grupami etnicznymi są Ukraińcy (77,8%) i Rosjanie (17,3%). Językiem oficjalnym jest ukraiński (67,5% mieszkańców go używa w codziennym życiu), choć 30% posługuje się rosyjskim mającym status języka regionalnego^[5]. Takie wskaźniki w ujęciu klasycznej, niemal deterministycznej geopolityki, predestynują Kijów do roli potęgi zdolnej oddziaływać na trzy obszary: Morza Czarnego, Eurazji i Unii Europejskiej^[6]. Dlaczego jednak Ukraina nie jest w stanie efektywnie wykorzystać swego potencjału? Odpowiedź może być dość przewrotna – pozycja Ukrainy wynika z jej słabości.

Prymat państwa na arenie międzynarodowej wynika z czterech przesłanek podkreślających unikalny charakter tego aktora. Państwa są najwyżej zorganizowanymi grupami społecznymi, których przynależność ma charakter powszechnie obowiązujący, ponadto są to najbardziej wpływowi uczestnicy areny, mający zdolność powoływania pozostałych graczy geopolitycznych, a ich relacje są fundamentem areny stosunków międzynarodowych. Ukraina znajduje się na etapie formowania struktur państwa oraz kształtowania świadomości narodowej obywateli, co utrudniają chociażby skład etniczny i odsetek obywateli uznający prymat języka rosyjskiego w przestrzeni publicznej. Kijów musi kształtować świadomość swej politycznej niezależności również na arenie międzynarodowej – zdolność do utrzymywania stosunków, przymiot państwa jako podmiotu prawa międzynarodowego^[7], może pozytywnie lub negatywnie kształtować wizerunek będący jednym z przesłanek pozycji na geopolitycznej szachownicy. Obserwując aktualną sytuację można zaryzykować stwierdzenie, iż suwerenność Kijowa nie utrwaliła się w świadomości Federacji Rosyjskiej, czego dowodem są aneksja Krymu poprzedzona referendum niezgodnym z prawem ukraińskim i destabilizacja wschodnich obwodów, jak również w świadomości samych obywateli. Ukraina nie jest postrzegana w kategoriach gwaranta bezpieczeństwa pod względem militarnym, ekonomicznym, socjalnym bądź ładu społecznego i szacunku do stanowionego prawa dyskredytowanego przez powszechną korupcję^{[8],[9]}.

^[5] Central Intelligence Agency, *The World Factbook (Europe: Ukraine)*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html> (dostęp 1.10.2017).

^[6] J. Tymanowski, *Ukraina w Unii Europejskiej?*, w: *Państwo w Unii Europejskiej*, red. J. Ruszkowski, R. Podgórzaska, Szczecin 2017, s. 233.

^[7] Zgodnie z art. 1 *Konwencji z Montewideo o prawach i obowiązkach państw*, „państwo, jako podmiot prawa międzynarodowego, powinno posiadać: (a) stałą ludność; (b) określone terytorium; (c) rząd; oraz (d) zdolność do utrzymywania stosunków z innymi państwami”.

^[8] W najnowszej edycji raportu *Corruption Perception Index 2016* opracowanego przez Transparency International, Ukraina zajęła bardzo niską, 131 lokatę na 176 badanych państwach. Dla porównania, Polska została sklasyfikowana na miejscu 29. Por.: Transparency International, *Corruption Perception Index 2016*, https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016 (dostęp 1.10.2017).

^[9] J. Tymanowski, dz. cyt., s. 228-230.

Geopolityczne przesłanki współpracy z Europą

Przynależność Ukrainy do Europy wyrażali już przedstawiciele germańskiej szkoły geopolitycznej – Fryderyk Neumann w książce „Mittleuropa” wydanej w 1915 r. nakreślił zasięg niemieckiej strefy wpływów w Europie Wschodniej opierając się na zasadzie tzw. teorii „produktywizmu”, w ujęciu której narody można odróżnić na podstawie podejścia do pracy. Ukraińcy, w przeciwieństwie do z natury leniwych Rosjan, posiadają zbliżony do Niemców etos pracy, przez co terytorium państwa ukraińskiego powinno wchodzić w skład niemieckiej strefy wpływów stanowiąc tym samym rezerwuuar rolno-surowcowy^[10]. Poglądy wpisujące się w powyższą teorię, potwierdzające odrębność obu narodów, prezentował Mykoła Kostomarow, zdaniem którego Rosjanie i Ukraińcy nie stanowią jednego narodu, różnią się bowiem mentalnością, psychiką oraz folklorem^[11].

Karl Haushofer, prócz sprowadzenia Ukrainy do roli tzw. gospodarki pomocniczej rozumianej jako zaplecze rolne, przemysłowe, taniej siły roboczej oraz „niemieckiej strefy produktywizmu” realizowanej chociażby przez „imperializm pociągowy” czy politykę dynastyczną do 1914 r., przypisywał rolę bufora cywilizacji zachodniej oraz przestrzeni ekspansji na Bliski Wschód i Kaukaz^[12].

Przedstawiciele szkoły anglosaskiej i cywilizacji zachodniej nie zawsze byli zgodni w kwestii przynależności Kijowa do tego kręgu. Zdaniem George’a F. Kennana Ukraina zawsze będzie zależna od Rosji, z kolei James Burnham włączył ją do Zachodu. S. Huntington i Zbigniew Brzeziński optowali za koniecznością włączenia Kijowa do strefy wpływów Stanów Zjednoczonych, osłabiając tym samym pozycję Rosji. Z. Brzeziński widział Ukrainę w roli sworzni geopolitycznego, przy czym funkcja ta nie wynika z potencjału, posiadanej potęgi czy woli narodu, a ze względu na położenie geograficzne i przeniesienie potencjalnej niestabilności na zachowania geostrategiczne. „Ukraina – nowe, ważne pole na szachownicy eurazjatyckiej, jest sworzniem geopolitycznym, ponieważ samo istnienie niepodległego państwa ukraińskiego pomaga przekształcać Rosję. Bez Ukrainy Rosja przestaje być imperium eurazjatyckim: może wciąż próbować zdobyć status imperialny, lecz byłaby wówczas imperium głównie azjatyckim. [...] Jeżeli jednak Moskwa ponownie zdobędzie władzę nad Ukrainą, wraz z pięćdziesięcioma dwoma milionami jej obywateli, ogromnymi bogactwami naturalnymi oraz dostępem do Morza Czarnego, automatycznie odzyska możliwość stania się potężnym imperium spinającym Europę i Azję”^[13]. Sworzeń geopolityczny może zatem umożliwić ważnemu graczowi dostęp do istotnych obszarów, lub też go blokować, jak również przyjąć formę tarczy obronnej dla kluczowego państwa czy okręgu.

W powyższym ujęciu Ukraina jest swoistym wyznacznikiem mocarstwowości – bez niej Federacja Rosyjska traci status potęgi regionu eurazjatyckiego, przez co obecna polityka wydaje się bardzo przemyślana. Przez aneksję Krymu Moskwa zapewniła sobie dobrą pozycję wyjściową na Morze Czarne w myśl „Kto kontroluje Sewastopol, ten kontroluje Krym, a kto kontroluje Krym ten kontroluje Morze Czarne” (Jurij Łypa), destabilizacja obwodów ługańskiego i donieckiego osłabia gospodarkę, a w konsekwencji pozycję państwa na arenie międzynarodowej. Z tego względu Ukraina jest niezwykle ważnym sojusznikiem Stanów Zjednoczonych, stanowiącym granicę cywilizacji zachodniej, barierę wpływów Moskwy, a także ewentualną militarną bazą skierowaną na Kau-

^[10] M. Siudak, *Geopolityczne wizje Krymu i Ukrainy*, „Przegląd Geopolityczny” 2016, nr 18, s. 93-94.

^[11] P. Eberhardt, *Słowańska geopolityka. Twórcy rosyjskiej, ukraińskiej i czechosłowackiej geopolityki oraz ich koncepcje ideologiczno-terytorialne*, Kraków 2017, s. 220.

^[12] M. Siudak, dz. cyt., s. 95.

^[13] Z. Brzeziński, *Wielka szachownica. Główne cele polityki amerykańskiej*, Warszawa 1998, s. 46.

kaz, Bliski Wschód i Rosję^[14].

Bariera ukraińska czy most ukraiński?

Położenie na styku dwóch wielkich cywilizacji, wizji państwowości przy trwających kilkanaście lat próbach politycznego uniezależnienia od Rosji i niejednoznacznych chęci bliższego porozumienia z Unią Europejską jest niezwykle trudne, nawet dla takiego państwa jak Ukraina. Pod względem położenia, rozległości terytorium oraz zasobów naturalnych, Ukraina jest potęgą regionalną (drugorzędną). Nieumiejętność wykorzystania potencjału może wynikać z wewnętrznego dualizmu społeczeństwa oraz fatalności położenia geopolitycznego.

Przytoczone wizje przynależności Ukrainy do cywilizacji zachodniej bądź wschodniej pokazują, że spory dotyczące faktycznego miejsca tego państwa na arenie regionalnej trwają od lat. Jednoznaczną identyfikację dodatkowo komplikuje wewnętrzna niejednorodność, sprowadzająca się do „bariery” dzielącej państwo na dwie płaszczyzny. Pierwsza bariera ukraińska to granica dzieląca kontynent europejski na dwie części, oparta o granicę rosyjsko-ukraińską bądź polsko-ukraińską w zależności od podziału na cywilizacje lub Zachód i Wschód w rozumieniu instytucjonalnym jako Unia Europejska i Unia Eurazjatycka. Druga bariera przybiera formę umownej granicy przebiegającej wewnątrz państwa, rozróżniając Ukrainę na części wschodnią i zachodnią. Owy dualizm przejawia się praktycznie we wszystkich sferach: „po pierwsze w wyglądzie miast i wsi, czyli w obrazie urbanistycznym kraju. Następnie uwypuklają się różnicowania w strukturze gospodarczej oraz w czynniku demograficzno-socjologicznym ludności”, przy czym ostatni aspekt jest kluczowy dla pozycji państwa na arenie międzynarodowej w ujęciu realistycznym.

Stefan Rudnicki, mając świadomość dualizmu społeczeństwa i bariery wewnętrznej, zaproponował rozwój Ukrainy i tworzonych przez nią bloków międzynarodowych w oparciu o wektor czarnomorski. Rozwój państwowości w oparciu o oś północ-południe, nie wschód-zachód, prowadziłby do zjednoczenia odmiennych żywiołów kulturowych, kozackiego i galicyjskiego, zatrzymania politycznych i kulturowych (cywilizacyjnych) podziałów na strefę wschodnią i zachodnią. Taki rozwój państwa uniemożliwiłby Rosji sprowadzenie Ukrainy do roli bufora Eurazji oraz przekreśliłby niemieckie plany ekspansji ku Bliskiemu Wschodowi^[15].

Znaczenie Kijowa w regionie dobrze oddaje teoretyczna koncepcja „mostu”, czyli „kraju predysponowanego do połączenia Wschodu i Zachodu. Tu na terytorium Ukrainy ścierają się bowiem wpływy cywilizacji bizantyńsko-turańskiej oraz cywilizacji łańskiejskiej. Z jednej strony umożliwia to tworzenie oryginalnych wartości, ale równocześnie doprowadza do dezintegracji, która utrudnia konsolidację kraju”. Most ten stał się kanwą najbardziej znanych geopolitycznych koncepcji ukraińskich^[16].

Geopolityczne przesłanki budowy odrębnego bloku europejskiego. Opcje czarnomorskie

Geopolityka ukraińska wykształciła również koncepcje funkcjonowania na arenie stosunków międzynarodowych w oparciu o utworzenie bloków alternatywnych dla Unii Eurazjatyckiej lub Unii Europejskiej, choć należy podkreślić budowę sojuszy w oparciu o członków tej drugiej organizacji, niezwiązanych z Federacją Rosyjską i sposobu prowa-

[14] M. Siudak, dz. cyt., s. 92-93.

[15] M. Siudak, dz. cyt., s. 88.

[16] P. Eberhardt, dz. cyt., s. 235.

dzenia polityki, odmiennych od standardów przyjętych na Ukrainie i pozostałych państwach Europy.

Idea budowy wspólnego frontu, rodzaju bloku politycznego, opartego o słowiańskość niepodległych narodów sięga 1847 r.: „Zakładamy, że wszyscy Słowianie powinni zjednoczyć się, lecz tak, żeby każdy naród utworzył swoją Rzeczpospolitą, gdzie niepodzielnie by rządził, posiadając swój język, literaturę oraz sprawy społeczne. Do takich narodów zaliczamy: Moskali, Ukraińców, Polaków, Czechów, Słowaków, Chorwatów, Serbów i Bułgarów. Żeby był jeden sejm lub rada słowiańska, gdzie spotkaliby się deputowani wszystkich państw słowiańskich, omawiając wspólne sprawy”^[17].

S. Rudnicki, prócz wektora czarnomorskiego, stworzył ideę tzw. Wielkiej Ukrainy, zakładającej wyróżnienie granic państwa w oparciu o geograficzną odrębność od ziem Mołdawii, Węgier, Polski, Białorusi, Rosji oraz granicę południową opartą o Morze Czarne. Koncepcja zwracała szczególną uwagę na znaczenie tego akwenu – morze jest nie tylko głównym centrum komunikacyjnym łączącym wszystkie ukraińskie szlaki żeglugowe, ale i drogą ku ekspansji ziem południowego-wschodu, co czyni Ukrainę „jednym z najważniejszych punktów całego Bliskiego Wschodu”. Położenie w obrębie przenikania wpływów kilku mocarstw poziomu regionalnego i lokalnego oraz styku trzech cywilizacji, pociąga za sobą kilka konsekwencji. Niepodległość Kijowa utrudnia Rosji ekspansję polityczną w kierunku południowych obszarów Morza Czarnego oraz Europy Wschodniej, stąd tak ważna jest przynależność Krymu, „swoistego Gibraltaru, lub kontynentalnego lotniskowca – z niego każda wroga siła może opanować Ukrainę oraz sąsiadujące z nią państwa”^[18], co sprawia, iż Ukraina staje się czynnikiem strategicznej stabilizacji. Z drugiej strony, służy jako strefa przenikania zachodnich wartości w kierunku Zakaukazia, Turkmenistanu czy Iranu.

S. Rudnicki był również zwolennikiem utworzenia Federacji Bałtycko-Pontyjskiej, pasa północno-południowej jedności geograficznej Ukrainy, Białorusi, Finlandii, Litwy, Łotwy, Estonii. Państwa te łączy również chęć pełnego uniezależnienia od Rosji, charakteryzującej się autorytarną formą sprawowania władzy. Co istotne, z tego pasu zostało wyłączone drugie największe państwo regionu Europy Wschodniej – Polska – która zdaniem badacza jest częścią Europy Środkowej.

Kolejną opcją niezależności Ukrainy od Unii Europejskiej i Euroazjatyckiej opierającą się o Morze Czarne jest „czarnomorska forteca” J. Łypy. W tym ujęciu Kijów powinien przyjąć orientację na Bułgarię, Turcję i państwa kaukaskie, gdyż jest spadkobiercą starożytnego Cesarstwa Bosporańskiego. Tak zbudowany sojusz, z ewentualnym uwzględnieniem Polski, Białorusi, Litwy, powinien stać się realną alternatywą skupiająca jednostki postrzegane przez Zachód Europy jako państwa drugiej kategorii, stanowiące rolno-suwrowcowe zaplecze kontynentalnych mocarstw. Za zacieśnieniem relacji z Białorusią, państwami nadbałtyckimi i kaukaskimi opowiadał się m.in. Roman Olijnyk, dla którego taki sojusz byłby zarówno przeciwwagą dla rosyjskiego imperializmu (Unii Euroazjatyckiej), jak również Europy (UE), stanowiących zagrożenie polityczne i ekonomiczne dla rozwoju Ukrainy^[19].

^[17] Fragment odezwy Mykoły Kostomarowa do braci Ukraińców z 2.04.1847, cyt. za: W. Baluk, *Koncepcje polityki narodowościowej. Tradycje i współczesność*, Wrocław 2002, s. 38.

^[18] Por.: M. Siudak, dz. cyt., s. 91.

^[19] Tamże, s. 88-91.

Podsumowanie

W ujęciu realizmu i geopolityki klasycznej, Ukraina jest pretendentem do miana mocarstwa regionalnego, odgrywającego niezwykle ważne role na regionalnej geopolitycznej szachownicy. Państwo to jest korytarzem ekspansji Rosji na Bałkany, a jednocześnie obszarem ułatwiającym przenikanie wartości i interesów Unii Europejskiej w kierunku państw kaukaskich, bliskowschodnich, Turkmenistanu i Iranu. Jeżeli UE zdecyduje się na zacieśnienie relacji z Kijowem, jeśli nie na drodze pełnej integracji (perspektywa odległa), na zasadach Partnerstwa Wschodniego, zyska możliwość rozszerzenia strefy wpływów na region czarnomorski oraz obszary ościenne posiadające duży potencjał rolno-surowcowy. Dzięki takiej polityce, Unia mogłaby umocnić się na pozycji mocarstwa ponadregionalnego w sektorze potęgi politycznej, gospodarczej oraz miękkiej (*soft power*), ograniczając wpływy Rosji, głównego oponenta w tej części areny stosunków międzynarodowych. Również stworzenie proponowanych bloków, Federacji Bałtycko-Pontyjskiej lub „czarnomorskiej fortecy”, nie wpłynęłoby negatywnie na relacje z Brukselą, Kijów bowiem dąży do kumulacji potencjałów wybranych państw celem przeciwwagi interesów rosyjskich oraz zwiększenia pozycji w regionie. Jednak w takim przypadku siła Unii będzie wynikać z siły Ukrainy – jeśli Kijów wciąż nie będzie w stanie przeciwstawić się polityce Moskwy obliczonej na destabilizację wewnętrzną i zewnętrzną najbliższego otoczenia, Morza Czarnego, efektywnie zorganizować struktury państwowe oraz ukształtować świadomość narodową obywateli, utraci niemal naturalną możliwość odgrywania kluczowej roli w regionie.

Bibliografia:

- Baluk W., *Koncepcje polityki narodowościowej. Tradycje i współczesność*, Wrocław 2002.
- Brzeziński Z., *Wielka szachownica. Główne cele polityki amerykańskiej*, Warszawa 1998.
- Central Intelligence Agency, *The World Factbook (Europe: Ukraine)*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>.
- Transparency International, *Corruption Perception Index 2016*, https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016.
- Czaputowicz J., *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Warszawa 2007.
- Eberhardt P., *Słowiańska geopolityka. Twórcy rosyjskiej, ukraińskiej i czechosłowackiej geopolityki oraz ich koncepcje ideologiczno-terytorialne*, Kraków 2017.
- Huntington, S.P., *The Lonely Superpower*, „Foreign Affairs” 1999, t. 78, nr 2.
- Siudak, M., *Geopolityczne wizje Krymu i Ukrainy*, „Przegląd Geopolityczny” 2016, nr 18.
- Tymanowski J., *Ukraina w Unii Europejskiej?*, w: *Państwo w Unii Europejskiej*, red. J. Ruskowski, R. Podgórska, Szczecin 2017.